

Kvinkvenali u službi kolegija istočnjačkih kultova u Rimskome Carstvu

Salonitanac Lucije Stacije Fakula, kvinkvenal, dao je sagraditi hram Velikoj Majci Kibeli (*CIL* III 1954). Na rimskim su natpisima kvinkvenalima najčešće nazivani godišnji municipalni dužnosnici, duoviri ili kvatuorviri, koji su svake pete godine obavljali cenzorski posao. Titulu kvinkvenal nosili su i predstojnici različitih profesionalnih kolegija ili tijela, a kvinkvenali su zabilježeni i među sevirima augustalima, augurima, flamenima te svećenicima. Literarni i epigrafski izvori svjedoče da su kvinkvenalima nazivani i predstojnici kolegijâ koji su bili u službi istočnjačkih kultova: kolegija dendrofora angažiranog u kultu Velike Majke Kibebe, Izidinih pastofora te možda i Beloninih hastifera. Na zavjetnom natpisu kvinkvenala Lucija Stacija Fakule nije pobliže određeno njegovo zanimanje. Kult Velike Majke Kibebe imao je visok status u rimskoj Saloni o čemu svjedoče predmetni i epigrafski izvori. Ondje je potvrđen i kolegij dendrofora (*CIL* III 8823). S tim u vezi možemo pretpostaviti da je Lucije Stacije Fakula bio predstojnikom navedenog kolegija.

U Saloni je 1801. godine nađen natpis koji se danas nalazi u Arheološkom muzeju u Padovi. Na njemu je zabilježeno da je Lucije Stacije Fakula (*Lucius Staius Facula*), Lucijev sin, kvinkvenal koji je prema zavjetu i na svoj trošak sagradio hram Majci Bogova:

L(ucius) Staius L(uci) f(ilius)
Facula quinq(uennalis)
Matri Deum
aedem d(e) p(ecunia) s(ua) f(ecit)
5 *ex voto.*¹

Lucije Stacije Fakula,
Lucijev sin, kvinkvenal,

¹ *CIL* III 1954, KUBITSCHKEK 1896: 88, br. 6, GRAILLOT 1912: 492, SCHILLINGER 1979: 62, br. 44, MEDINI 1981: 32, *CCCA* VI: 156, *AE* 1994: 1348, ŠAŠEL-KOS 1994: 782, 1999: 83, br. 4, NIKOLOSKA 2007, 2010: 1. 11. 4, *ROMIS, Metr. Sal.* br. 17, *EDH* 052011.

5 *Majci Bogova
sagradio je hram na svoj trošak,
prema zavjetu.*

Natpisna ploča Lucija Stacija Fakule (Arhiv Arheološkog muzeja u Padovi, inv. br. RL 216)

Očev rimski prenamen svjedoči o tome da je zavjetodavac bio slobodnorodeni rimski građanin. Gentilicij Stacije etruščanskog je podrijetla, izveden iz Jupiterova pridjevka *Stator*.² Često je zabilježen kod stanovnika sjeverne Italije.³ U Dalmaciji su ga nosili pripadnici italskih obitelji, a zabilježen je pedeset tri puta (*OPEL* sv. 1, 133). Kognomen Fakula u Dalmaciji zabilježen je samo u ovom slučaju (*hapax*),⁴ a nastao je od latinskog naziva za bakljicu⁵ – malo svjetlo koje je zasjalo u životu njegovih roditelja. Imenska formula nameće pretpostavku da je dedikant bio slobodnorodeni rimski građanin, vjerojatno sjevernoitalski doseljenik, koji je živio krajem 1. ili početkom 2. stoljeća. Riječ kvinkvenal značila bi da je obavljao važnu funkciju koja je trajala pet godina ili se odvijala svake pete godine. Međutim, nedostaje joj поближе određenje da bismo mogli raspravljati o zanimanju Lucija Stacija Fakule.

² SCHULZE 1904: 236, 469.

³ ALFÖLDY 1969: 122.

⁴ ŠAŠEL-KOS 1994: 786, 1999: 84, ALFÖLDY 1969: 200, *OPEL* sv. 1, 133.

⁵ KAJANTO 1965: 343.

Titula kvinkvenal u rimskim se pisanim izvorima pojavljuje uz imena osoba koje su bile na najvišim položajima u gradskim vijećima ili u profesionalnim, građanskim i religijskim kolegijima i tijelima. Najčešće se odnosila na duovire ili kvatuorvire, municipalne dužnosnike koji su birani svake pete godine da bi na godinu dana obavljali cenzorski posao (*duovir/quattuorvir quinquennalis*).⁶

Waltzing je prvi znanstvenik koji je o njima raspravljao. Zaključio je da su kvinkvenali bili predstojnici rimskih kolegija koji su birani da bi obavljali petogodišnju službu. Kasnije je, pak, termin kvinkvenal bio počasnog karaktera (*quinquennalis perpetuus*) te je jedan kolegij mogao imati izvršnog kvinkvenala i počasnog, vječnog kvinkvenala.⁷ Magoffin je podijelio kvinkvenale na političke dužnosnike u municipijima te dužnosnike kolegija i tijela (*collegia* i *corpora*).⁸ Potonje je podijelio na sevire te na predstojnike kolegija i tijela, koji mogu biti kvinkvenali, magistri kvinkvenali i vječni kvinkvenali. Naveo je dvadeset i osam kolegija i petnaest tijela kojima su na čelu bili kvinkvenali.⁹ Od dotad 937 zabilježenih kvinkvenala, njih je 271 nepolitičkih. Podijelio ih je na sevire augustale (56) te na predstojnike građanskih (10) i religijskih društava koji su bili najbrojniji (206). Dodaje da su u Rimu i Ostiji do njegovoga vremena zabilježeni samo kvinkvenali koji su bili predstojnicima građanskih i vjerskih kolegija te da su bili nadležni za blagajnu ili članstvo.¹⁰ Na primjeru natpisa dva ostijska kolegija Royden zaključuje da služba kvinkvenala nije uvijek jednako trajala te da počasna titula kvinkvenal, preuzeta iz municipalne terminologije, nije označavala jednogodišnju službu, aktivnu svake pete godine u neku svrhu, nego predsjedanje kolegijem ili tijelom, koje je moglo trajati različito (najčešće tri godine).¹¹ Također, na rimskim su natpisima zabilježeni i kvinkvenali auguri, flameni te svećenici. Prema tome, salonitanski kvinkvenal Lucije Stacije Fakula mogao je biti gradski magistrat, sevir augustal,¹² ili predstojnik nekog drugog građanskog ili vjerskog kolegija ili tijela.

Niz epigrafskih izvora svjedoči da su kvinkvenalima nazivani predstojnici nekoliko kolegija sljedbenika istočnjačkih kultova. Najčešće su bili na čelu kolegija dendrofora Velike Majke. Dendrofori (drvonoše) su štovali kult boga-stabla, isprva

⁶ ROYDEN 1989: 303.

⁷ WALTZING 1968: 390.

⁸ MAGOFFIN 1913: 19.

⁹ ISTO, 49.

¹⁰ ISTO, 20.

¹¹ ROYDEN 1989: 303.

¹² Seviri augustali nerijetko su bili pokroviteljima kulta Velike Majke: u Saloni su nađena dva natpisa (*CIL* III 8675 i *CIL* III 2676=9707) koja svjedoče o tome. Jedan salonitanski sevir augustal bio je kvinkvenal, a izvršio je posvetu božanstvu čije ime nije sačuvano (*CIL* III 2105 i 8795). Kubitschek ga je povezao s kultom Velike Majke upravo zbog činjenice da su seviri augustali ponekad financirali božičina svetišta (KUBITSCHKEK 1896: 88, br. 8).

Silvana, a kasnije i Atisa kojim su ga postupno posve zamijenili. Igrali su vrlo važnu ulogu u Kibelinoj Ožujskoj svetkovini na dan *Arbor intrat*: sjekli bi stablo bora u gaju te ondje žrtvovali ovna. Umatali su stablo u lanene trake, ukrašavali ga ljubicama, a na sredinu bi privezali lutku koja je predstavljala mladića Atisa.¹³ Nosili bi ga u procesiji i izlagali u svetištu. Do iduće godine stablo je stajalo u svetištu, a potom bi ga spalili (*Firm. Mat., De err., XXVII, 2*). Iako je najstariji natpis koji spominje dendrofore iz 79. godine prije Krista (*CIL X, 7*), potvrđeno je da su u službi kulta Velike Majke od cara Klaudija (*Lyd, De mens., IV, 59*) i da su to postali na njegov rođendan, 1. kolovoza.¹⁴ Najčešće su članovima kolegija bili oslobođenici i istočnjaci.

Dendrofori su funkcionirali i kao profesionalni kolegij: bavili su se trgovinom i obradom drva. Godine 315. car Konstantin pridodao je kolegij dendrofora kolegijima fabra i centonarija (*Cod. Th., XIV, 8, 1*) te su tako tvorili *tria collegia principalia* (*CIL V 7881, IX 5416, XI 5749*).¹⁵ Na čelu kolegija dendrofora, pored kvinkvenala, zabilježeni su *magister* (*CIL V 7904*) ili *patronus* (*CIL III 1217, 10738, V 1012, 2071*), a jedanput je zabilježen i *archidendrophorus* (*CIL III 763*). *Scholae dendrophorum* bile su mjesto okupljanja članova kolegija i nisu uvijek imale sakralni karakter. Na natpisima su zabilježeni i dendrofori koji su bili *curator* (*CIL VIII 6940, XIII 1961*), *curator perpetuus* (*CIL XIV 281*), *quaestor* (*CIL XIII 2026*) i *bisellarius* (*CIL XI 1355*). Dendrofori su često birali sevirse augustale, a čak su istodobno bili augustali – *dendrophori Augustales* (*CIL XIII 1961, 2026, 5193*). Carevi Teodozije II. i Honorije potpuno su zabranili kolegij dendrofora 415. godine (*Cod. Th., XVI, 10, 20, 2*).¹⁶

Predstojnici kvinkvenali kolegija dendrofora zabilježeni su šest puta kao kvinkvenal (*quinquennalis*, *CIL VI 641, 1925, 29691, 30973, XIV 281, 324*), četiri puta kao vječni kvinkvenal (*quinquennalis perpetuus*, *CIL VI 641, 1925, XIII 1752, XIV 281*), a jedan je među njima bio upravitelj kvinkvenal (*rector quinquennalis*, *CIL X 5968*). Dvaput je vječni kvinkvenal istodobno bio i patron kolegija (*CIL XIV 2809, AE 1987, 0198*). Nekoliko natpisa, konkretno, bilježi Manija Publicija Hilara, vječnog kvinkvenala (*quinquennalis perpetuus*) koji je živio u rimskoj *Basilica Hilariana*, sjedištu kolegija dendrofora. Kolegij mu je dao podići statu, a on je s dvojicom kolega dendrofora postavio posvetu Silvanu i Velikoj Majci Bogova (*CIL VI 641 i 30973b*). U Ostiji je, pak, zabilježen *quinquennalis II corporis dendrophorum* (*CIL XIV 324*), što bi značilo da su na čelu kolegija dendrofora

¹³ *Firm. Mat., De err., XXVIII, I, Jul., Or., V, 168C, Lyd, De mens., IV, 41, Arn., Adv. nat. VII, 16.*

¹⁴ FISHWICK 1967: 156, TURCAN 2007: 44.

¹⁵ RUBIO RIVERA 1993: 177.

¹⁶ GRAILLOT 1912: 278.

istodobno mogle biti dvije osobe ili je, pak, jedna obavljala tu dužnost dva puta. Na jednom natpisu iz Brescije kvinkvenal posvećuje Geniju kolegij dendrofora te podrazumijevamo da je bio predstojnikom navedenog kolegija (*IIt.*, 10, 5, 0016).

Nadalje, u zajednici Izidinih sljedbenika zabilježena je titula *quinquennalis decurionum*: Apulej u *Metamorfozama* piše da je Lucije svrstan među kvinkvenale dekurionâ, svećenikâ Izidinoz kolegija pastofora (*Ac ne sacris suis gregi cetero permixtus deseruirem, in collegium me pastophorum suorum immo inter ipsos decurionum quinquennales adlegit, Met.*, X, 11, XI, 30). Pastofori su u Rimskom Carstvu bili niži svećenici Izide i Serapisa. U procesiji su nosili svetu zlatnu posudu ukrašenu simboličkim ili mitološkim prikazima, mali žrtvenik ili kapelicu (*pastós*) sa statuom boga ili božice.¹⁷ Zabilježeni su od Sulina vremena u Italiji i Galiji.¹⁸ Jedan vječni kvinkvenal, Decim Valerije Herejan, zajedno s istoimenim sinom kvinkvenalom, postavio je srebrno Serapisovo poprsje u Ostiji (*CIL VI 30998, AE 1894, 0142*). Na kraju natpisa formula je *ex visu*, prema viđenju, i u nastavku početak riječi kolegij (*colleg[---]*). Pretpostavljamo da su otac i sin kvinkvenali predsjedavali kolegijem pastofora. Navedeni je natpis svjedočanstvo da je titula kvinkvenal, u ovom slučaju vječni, mogla biti počasna: na istom su natpisu zabilježeni vječni kvinkvenal i onaj koji je službeno i aktivno obnašao dužnost predstojnika kolegija.

Titula dekurion kvinkvenal zabilježena je i na jednom natpisu iz Bardovaca (Makedonija): dekurion kvinkvenal Gaj Julije Longin posvetio je žrtvenik Beloni (*AE 1984, 00745*). Pretpostavljamo da je bio na čelu hastifera, Beloninih kopljo- noša, iako to na natpisu nije istaknuto. Kolegij hastifera u prvom je redu bio u službi štovanja Belone, rimske božice rata koja se izjednačila s kapadokijskom božicom Ma. Sljedbenici, *Bellonarii*, poput Kibelinih gala, bili su fanatici čije su obrede pratili divlji ples i orgije. Stoga se Belona ponekad izjednačavala s Velikom Majkom Kibelom: Apulej (*Met.*, VIII, 2.5), Juvenal (VI, 512) i Valerije Flak (VII, 636) spominju ih u istom kontekstu, dok Lukan ne razlikuje Kibeline gale od Beloninih sljedbenika (I, 565). Pretpostavlja se da je Belonin kult u Rim stigao pod okriljem Kibelinog, ali stoljeće kasnije, u Sulino doba (138. - 78. pr. Kr.).¹⁹ U svetišnom kompleksu Velike Majke u Ostiji (*Campus Matris Magnae*) bio je mali Belonin hram i preko puta njega *schola hastiferorum*. O ulozi hastifera u svetkovini Velike Majke moglo bi se pretpostavljati na temelju dva natpisa na kojima je Belona, uz Veliku Majku, nazvana *dea pedisequa* (*CIL VI 30851, ILS 3804*). Tumači se da je naziv nastao jer se Belonina statua u procesiji nosila nakon

¹⁷ SMITH 1875: 871.

¹⁸ LAFAYE 1907: 340, *Plin. Hist. Nat.*, XVIII, 3, 2, *IG XIV 1366, CIL V 2806, 7468, XII 714, 10, 11.*

¹⁹ FISHWICK 1967: 157.

Kibeline.²⁰ Hastiferi su sudjelovali u obredu *Lavatio*, u sklopu Ožujске svetkovine Velike Majke i Atisa, noseći kultno koplje na rijeku Almon, gdje se obredno prao Kibelin kip. Pošto je taj obred utemeljen za cara Klaudija, možda su pri njegovoj reformi kulta Belonini hastiferi dobili i ulogu u svetkovini Velike Majke.²¹

Dostupni literarni i epigrafski izvori o dužnosnicima kolegija istočnjačkih kultova u Rimskome Carstvu ponudili su nekoliko zaključaka. Predstojnici kolegija Kibelinih dendrofora nazivani su kvinkvenalima, vječnim kvinkvenalima i kvinkvenalima upraviteljima. Na čelu toga kolegija mogla su istodobno biti dva kvinkvenala, ili je navedenu dužnost jedna osoba obavljala dva puta. Kvinkvenali su također bili predstojnicima kolegija Izidinih pastofora. U isto su vrijeme taj posao mogle obavljati dvije osobe: jedan vječni, počasni kvinkvenal te drugi koji je aktivno obavljao posao čelnika kolegija. Pretpostavili smo, k tomu, da je kolegijem Beloninih hastifera predsjedavao dekurion kvinkvenal.

Salonitanac Lucije Stacije Fakula bio je kvinkvenal, no na njegovu natpisu nije navedeno kojim je udruženjem, kolegijem ili tijelom predsjedavao. Prema zavjetu je posvetio hram Velikoj Majci Kibeli, božici čiji je kult u Saloni, administracijskom, kulturnom i vjerskom središtu provincije Dalmacije, bio vrlo popularan. O tome svjedoče brojni predmetni i epigrafski izvori. Ondje je stolovao vrhovni svećenik, arhigal Lucije Barbuntej Demetrije.²² Umro je u Jaderu gdje se zatekao obavljajući svoju dužnost. S tim u vezi možemo pretpostaviti da je bio nadležan za kultne poslove i izvan svoje prijestolnice. U Saloni i njezinu ageru nađen je niz kipova Kibeke i Atisa te posvetnih i zavjetnih natpisa koji svjedoče o jednom javnom te nekoliko privatnih božičinih svetišta. Neki od metroačkih natpisa potvrđuju aktivnosti kognacije, zajednice sljedbenika Velike Majke koja je tipična upravo za Salonu. Njezini su članovi imali magistra na čelu, zajedničku blagajnu, posjed i svetišta. Napokon, u Saloni je u 3. stoljeću potvrđen i kolegij dendrofora: Aurelije Maksimijan bio je njegov član, a nadgrobni natpis postavila mu je supruga.²³ Mogli bismo pretpostaviti

²⁰ WISSOWA 1902: 350, CUMONT 1918: 320, FISHWICK 1967: 153.

²¹ FISHWICK 1967: 157.

²² *CIL* III 2920a, *ILS* 4163, GRILLOT 1912: 492, SUIĆ 1965: 100, MEDINI 1980-1981: 15-28, 1981: 17, *CCCA* VI 141, BUGARSKI 2000: 225-226, NIKOLOSKA 2007, 2010: 1. 5. 3., *ROMIS, Metr. Sal.* br. 27, *EDH* 060197. Natpis je izgubljen.

²³ *D(is) M(anibus) / Aur(elius) Maximianus sa[- ex] / [co]llegio dendro[phorum] / [-]do uxof[r -] 5 / [-]*. Literatura: *CIL* III 8823, *BASD* 5 (1882): 49, WALTZING 1899: 99, 302, GRILLOT 1912: 493, MARIĆ 1933: 76, SCHILLINGER 1979: 64, 48a, MEDINI 1981: 41, *CCCA* VI 160, PRÉVOT 2010: 73-74, br. 20, NIKOLOSKA 2007, 2010: 1. 11. 13, *ROMIS, Metr. Sal.* br. 29. Natpis se nalazi u Arheološkom muzeju u Splitu, inv. br. A 389.

da je kolegij imao zajedničku blagajnu, imovinu te grobnice, kako je potvrđeno drugdje u Rimskome Carstvu na dosad nađenim natpisima.

Na temelju komparativnog epigrafskog materijala iz drugih rimskih metroačkih središta te s obzirom na potvrde visokog statusa Kibelina kulta u Saloni, možemo pretpostaviti da je kvinkvenal Lucije Stacije Fakula bio predstojnikom kolegija dendrofora. Dužnost bi mu bila brinuti se za članstvo kolegija, zajedničku blagajnu i imovinu te za kultne aktivnosti tijekom Ožujске svetkovine. Hijerarhija unutar kolegija dendrofora, poput one među svećenstvom i unutar kognacije, salonitanske duhovne zajednice sljedbenika Velike Majke, išla bi u prilog činjenici da je dalmatinska metropola bila značajno središte božičina kulta u Rimskome Carstvu.

Bibliografija

Kratice

AE *L'année épigraphique: revue des publications épigraphiques relatives a l'antiquite romaine / fondee en 1888. par Rene Cagnat; Mireille Corbier directeur.* Paris: Presses Universitaires de France 1889.-

BASD *Bulletino di archeologia e storia Dalmata.*

CCCA Vermaseren, Maarten J. *Corpus cultus Cybelae Attidisque* I-VII. Leiden 1977.-1989.

CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin 1863.-

EDH *Epigraphische Datenbank Heidelberg.* Baza podataka latinskih natpisa. <http://uniheidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/> (posjet 12. 9. 2012.).

IG *Inscriptiones Graecae*, Berlin 1860.-

IIt *Inscriptiones Italiae*, Roma 1892.-

ILS Dessau, Hermann. *Inscriptiones Latinae Selectae.* Berlin 1892.-1916.

OPEL *Onomasticon provinciarum Europae latinarum*, ur. Barnabas Lorincz i Franciscus Redo. Budapest: Kiadó, 1999.-2005.

ROMIS Selem, Petar i Inga Vilogorac Brčić. *Religionum Orientalium monumenta et inscriptiones Salonitani, Signa et litterae* III, [Zbornik projekta "Mythos – cultus - imagines deorum" Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu]. Zagreb: FFPress 2012., 79-154.

Literatura

ALFÖLDY, Geza. 1969. *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia.* Heidelberg: C. Winter Universitätsverlag.

BUGARSKI, Anemari. 2000. La politique religieuse des empereurs et le cultes de Cybèle et de Jupiter Dolichenus en Dalmatie. U: *Les cultes polythéistes dans l'Adriatique romaine*, ur. Christiane Delplace i Francis Tassaux, 225-238. Bordeaux.

- CUMONT, François. 1918. Les hastiferi de Bellone d'après une inscription d'Afrique. *Comptes rendus de l'Academie des Inscriptions et Belles-Lettres* 1918: 312-323.
- FISHWICK, Duncan. 1967. Hastiferi. *The Journal of Roman Studies* 57/1-2: 142-160.
- GRAILLOT, Henri. 1912. *Le culte de Cybèle. Mère des Dieux à Rome et dans l'Empire romain*. Paris.
- HALSEY, Royden. 1989. The Tenure of Office of the Quinquennales in the Roman Professional Collegia. *The American Journal of Philology* 110/2: 303-315.
- KAJANTO, Iiro. 1965. *The Latin cognomina*, [Societas Scientiarum Fennica, Comentationes Humanarum Litterarum XXXVI 2]. Helsinki - Helsingfors.
- KUBITSCHKE, Wilhelm. 1896. Il culto della Mater Magna in Salona. *BASD* 19: 87-89.
- LAFAYE, Georges. 1907. Pastophorus. U: *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines* IV, ur. Charles Daremberg i Edmond Saglio, 339-340. Paris: Hachette.
- MAGOFFIN, Ralph van Deman. 1913. *The quinquennales. An historical study*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- MARIĆ, Rastislav. 1933. *Antički kultovi u našoj zemlji*. Beograd.
- MEDINI, Julijan. 1980.-1981. Salonitanski arhigalat. *RFFZd* 20/9: 15-28.; također i u *Antička Salona*, ur. Nenad Cambi, [Biblioteka znanstvenih djela 45], 305-319. Split: Književni krug.
- MEDINI, Julijan. 1981. *Maloazijske religije u Dalmaciji*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Zadar 1981.
- NIKOLOSKA, Aleksandra. 2007. *Aspekti kulta Kibebe i Atisa s posebnim osvrtom na materijal s područja Hrvatske*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- NIKOLOSKA, Aleksandra. 2010. *Aspects of the Cult of Cybele and Attis on the Monuments from the Republic of Croatia*, [BAR S2086]. Oxford: Archaeopress.
- PRÉVOT, François. 2010. Colleges professionnels. U: *Salona 4. Inscriptions de Salone chrétienne, V^e-VIIe siècles*, ur. E. Marin, 73-74. Rome - Split.
- RUBIO RIVERA, Rebeca. 1993. Collegium dendrophorum: Corporación profesional y cofradía metróaca. *Gerion* 11: 175-183.
- SCHILLINGER, Kurt. 1979. *Untersuchungen zur Entwicklung des Magna Mater - Kultes im Westen des römischen Kaiserreiches*. Konstanz.
- SCHULZE, Wilhelm. 1904. *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*. Göttingen.
- SMITH, William. 1875. *Dictionary of Greek and Roman antiquities*. 3. izd., London (1. izd. 1842).
- SUIĆ, Mate. 1965. Orijentalni kultovi u antičkom Zadru. *Diadora* 3: 91-125.
- ŠAŠEL-KOS, Marjeta. 1994. Cybele in Salona: A Note. U: *L'Afrique, la Gaule, la Religion à l'époque romaine, Melanges a la memoire de Marcel Le Glay*, ur. Yann Le Bohec, [Latomus 226], 780-791. Bruxelles: Latomus.
- ŠAŠEL-KOS, Marjeta. 1999. Matres Magnae in Salona - a note. U: *Ista, Pre-Roman divinities of the eastern Alps and Adriatic*, 81-91. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.
- TURCAN, Robert. 2007. *The Cults of the Roman Empire*. Malden: Blackwell Publishing (1. izd. 1997.).

WALTZING, Jean Pierre. 1968. *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains I. Depuis les origines jusqu'à la chute de L'Empire d'Occident*. 2. izd., Roma: "L'Erma" di Bretschneider (1. izd. 1895).

WISSOWA, Georg. 1902. *Religion und Kultus der Römer*. München.

The quinquennales as officials in oriental cult associations in the Roman Empire

Lucius Stadius Facula financed the temple to the Great Mother of Gods in accordance with his vow (CIL III 1954). He was a quinquennalis, which implies that he was the head of a Roman association. The name of the association is not mentioned in the inscription.

Roman literary and epigraphic sources often mention the title quinquennalis with the names of persons who were of highest rank in city councils and in professional, civil or religion associations. The quinquennales were mainly also duoviri or quattuorviri, Roman annual municipal officers, who performed the duty of censors every fifth year. Sometimes the quinquennales were the officers of different professional *collegia* or *corpora* and also the seviri Augustales, augurs, flamines and priests. Roman written sources testify that the quinquennales were also heads of the associations which were in service of oriental cults: the college of dendrophori, which was in the service of Great Mother Cybele's cult, the college of pastophori in the service of Egyptian cults and, possibly, the college of hastiferi in the service of Bellona.

Cybele's cult was very popular in ancient Salona according to the numerous material and epigraphic sources which testify sanctuaries, statues, high priest (*archigallus*), association of goddess followers (*cognatio*) and also the college of dendrophors. According to that evidence and to comparative material in other centers of Cybele's cult in the Roman Empire, Salonitanus Lucius Stadius Facula may have been a *quinquennalis collegii dendrophorum*.

Key words: quinquennalis, cult, college, dendrophorus, hastifer, pastophorus, Cybele, Salona

Ključne riječi: kvinkvenal, kult, kolegij, dendrofor, hastifer, pastofor, Kibela, Salona

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 44

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2012.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 44

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Damir Boras

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek),
Hrvoje Petrić (rani novi vijek), Željko Holjevac (moderna povijest),
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest)

Međunarodno uredničko vijeće / International Advisory Board

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*

Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,
Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama/The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

DOMAGRAF d.o.o.

Naklada

300 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*